

Utvärdering av Centrum för uthålligt lantbruk

CUL vid SLU

03-03-31

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR UTVÄRDERINGEN	3
Utvärderingens upplägg	3
Valda utvärderingsperspektiv	3
Arbetsfördelning	4
FORSKNING OCH UTBILDNING	4
Utveckling av tvärvetenskapliga forskningsmetoder	4
Samverkan och samplanering av forskning och långsiktig kompetensuppbyggnad	5
Utvecklingsarbete inom ekologiskt jordbruk	6
Ekhaga försöksgård	6
UTBILDNING	6
Forskarutbildning	6
Grundutbildning	7
INFORMATION OCH FORTBILDNING	8
SAMMANFATTANDE OMDÖMEN	10
EN FRAMTIDA ROLL FÖR CUL	11
Vilka mervärden skapar CUL?	11
Förutsättningar att fylla en katalysatorroll	11
REKOMMENDATIONER	13

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR UTVÄRDERINGEN

CUL är en relativt liten organisation som verkat under en ganska kort tid. Under de fem år som gått sedan CUL inrättades har flera viktiga jordbrukspolitiska och forskningspolitiska beslut tagits som starkt påverkat förutsättningarna för verksamheten. Det kan därför vara svårt att renodla resultatet av CUL:s verksamhet från effekterna av regeringens satsningar och andra aktörers insatser för att utveckla ett ekologiskt uthålligt lantbruk.

Utvärderingen bör, som vi uppfattat det, i huvudsak belysa två frågor: (1) Hur väl har de av SLU uppställda målen för CUL uppfyllts? (2) Vilken roll kan CUL spela som aktör i utvecklingen av ett ekologiskt (liksom socialt och ekonomiskt) hållbart lantbruk?

Utvärderingens upplägg

Utvärderingen bygger på vad vi vet om vad CUL gör nu och har gjort, och utmynnar i ett försök till bedömning av dess förutsättningar och potential inför framtiden. Det vi bedömt vara möjligt och meningsfullt att hinna göra under den tid som stått till vårt förfogande är följande:

- Att med ledning av de uppgifter vi har kunnat läsa oss till i självvärderingen och annat skriftligt material söka bedöma hur de uppställda målen slagit igenom i den konkreta verksamheten
- Genom platsbesök och intervjuer samla in synpunkter och erfarenheter från anställda, styrelseledamöter och avnämargrupper

Vad gäller den mer långsiktiga frågan om CULs framtida roll har vi sett det på följande sätt. En ekologiskt hållbar lantbruksutveckling som idé och vision har funnits långt innan CUL bildades. Många institutioner vid SLU och på andra håll säger sig syssla med dessa frågor. Om CUL ska kunna spela en roll måste det erbjuda ett *mervärde*, som gör att det lönar sig att vända sig dit för att få aktuell kunskap och information om lantbrukets ekologi och hållbarhet. CUL måste framstå som trovärdigt och kompetent inför en rad disparata grupper — forskare, universitetslärare och studenter, lantbrukare och rådgivare, livsmedelsföretag och konsumenter. Verksamheten måste passa alla dessa grupper.

Valda utvärderingsperspektiv

CULs övergripande mål är att generera kunskap som möjliggör att de av riksdag och regering uppställda målen för ekologisk produktion ska kunna uppnås samt att bidra till utvecklingen av ett uthålligt och bärkraftigt lantbruk. Detta kan ses som en alltför stor uppgift för ett universitetscentrum med rätt små resurser. Vi väljer därför att främst bedöma verksamheten med avseende på de mer begränsade uppgifter som anges i universitetets instruktion till centret, nämligen att vara ett samarbetsorgan för forskare och institutioner vid SLU och intressenter utanför universitetet för att utveckla tvärvetenskaplig forskning.

utbildning, långsiktig kompetensuppbyggnad och sprida information om det ekologiska lantbruket.

Arbetsfördelning

Alla i utvärderingsgruppen har läst igenom självvärderingen och därefter haft en gemensam diskussion i samband med ett platsbesök på CUL under en dag. Där fick vi också möjlighet att intervjua föreståndaren, Ulrika Geber, studierektor Lennart Salomonsson, informatören Karin Ullvén och forskaren Gunnela Gustafson. Därefter har vi delat upp arbetet mellan oss men haft fortlöpande kontakt via E-post. Arbetsfördelningen har sett ut på följande vis:

- AnnMari Jansson, prof.em., Stockholms universitet har ansvarat för samordningen av utvärderingen, specialstuderat utbildningsområdet samt intervjuat styrelsens nuvarande och tidigare ordförande, Märten Carlsson f.d. rektor SLU och Bruno Nilsson f.d. dekanus SLU, Ulrika Geber, förest. CUL, samt Line Gordon forskarstud. ReSELU.
- Erik Steen Jensen prof. Kgl. Veterinär og Landbohøjskole, har fokuserat på forskningsområdet samt inhämtat information angående CULs framtida finansiering från styrelseledamoten Lennart Åberg, Formas.
- Solweig Wall Ellström, konsumentinformatör, KRAV, har svarat för bedömningen av informationsverksamheten och intervjuat styrelseledamöterna Mikael Robertsson, Gröna Konsum / Coop och Ingrid Källander, Ekologiska Lantbrukarna samt Karin Svanäng (CUL) och Ann-Marie Dock Gustavsson (SJV)
- Lars Ohlander, universitetslektor, SLU har analyserat CULs relationer till övriga institutioner inom SLU och intervjuat Ulrika Geber, förest. CUL, Rune Andersson projektledare för MAT 21, styrelseledamöterna Sten Ebbersten EIP, Arvid Ugglå, V-fak, samt Karin Höök, fd. föreståndare, CUL och Britta Fagerberg, dekanus JLT fakultet och tidigare ordförande i CULs styrelse.

Samtliga i utvärderingsgruppen står bakom de synpunkter som framförs i utvärderingen.

FORSKNING OCH UTVECKLING

CULs arbete i relation till forskning och utveckling: har rört

1. utveckling av tvärvetenskapliga forskningsmetoder
2. samverkan och samplanering av forskning och långsiktig kompetensuppbyggnad.

Utveckling av tvärvetenskapliga forskningsmetoder

CUL har fungerat som fysisk samlingsplats för forskare på SLU med intresse för tvärvetenskap och/eller systemforskning. Detta har skapat bättre villkor för att utveckla denna typ av forskning. Det är viktigt för en forskare att få arbeta i en miljö där man har kolleger som använder en liknade forskningsmetodik. Därför är de möjligheter till samlokalisering som erbjudits inom CUL viktiga för att stimulera en tvärvetenskaplig forskning. Tvärvetenskaplig forskning baserar sig på kunskap som byggs upp i

disciplinorienterade forskarmiljöer, men där behandlar forskarna som regel problemställningarna på ett snävare sätt.

Där man arbetar med att utveckla tvärvetenskapliga forskningsmetoder är det nödvändigt att det också försiggår forskning. Eftersom det enligt instruktionen inte skall försiggå någon forskning inom CUL verkar det här finnas en viss inkonsekvens i målparagrafen. CUL har dock en rad aktiviteter inom tvärgående områden. Arbetet inom: livsmedel – kvalitet – hälsa, uthålliga produktionssystem och mångfunktionella produktionssystem har exempelvis inneburit att forskarna använt tvärvetenskapliga metoder t.ex. för att jämföra olika systemanalytiska verktyg i bedömningen av hållbarheten hos olika jordbrukssystem.

Forskarskolan ReSELU har haft en viktig funktion för att stärka ett tvärvetenskapligt utbyte mellan doktorandprojekten.

CUL har tagit initiativ till användning av deltagardriven forskning inom en rad områden. Detta är en styrd process där producenter, rådgivare och forskare tillsammans definierar forskningshypoteser och genomför forskning. Därigenom stärks samspelet mellan forskning, rådgivning och producenter.

Panelen konstaterar att forskare inom CUL har använt sig av olika tvärvetenskapliga forskningsmetoder såsom systemanalytiska verktyg och deltagardriven forskning, men det är svårt att utifrån föreliggande material uttala sig om i vilken utsträckning man har medverkat till en utveckling av metoderna.

Samverkan och samplanering av forskning och långsiktig kompetensuppbyggnad

Vi finner det viktigt att CUL har prioriterat att verka som en plattform för samspelet mellan forskare och aktörer inom hela den ekologiska livsmedelssektorn (produktion, bearbetning, försäljning, konsumtion) för att därigenom bättre kunna säkerställa relevansen av forskningen för näringens utvecklingsmöjligheter och visavi samhällets intressen generellt.

Vi vill särskilt framhålla den höga kvalitén hos Ramprogrammet för forskning i ekologiskt jordbruk som CUL har utarbetat. Hög kvalitet och vettig prioritering av forskningsområden har åstadkommit genom att CUL ställt samman förslag från ett stort antal aktörer. Att man haft stor nytta av CULs arbete med ramprogrammet bekräftades vid våra intervjuer med både representanter för näringen och Formas. Vi finner det naturligt att CUL har fått ansvar för att samordna arbetet i det nationella samrådsorgan, som skall revidera Ramprogrammet under 2003.

CUL har blivit ålagd och tagit eget initiativ till en rad aktiviteter rörande forskningssamordning, bl.a. forskarskolan SwOFF och genom att utarbeta ett förslag till SLUs Forskningsstrategiska dokument. Det bör påpekas att CUL även medverkat i arbetet med forskningssamordning på nordisk och europeisk basis. Den europeiska utvecklingen inom det ekologiska jordbruket, däribland EUs kommande Aktionsplan för Ekologisk Jordbruk, kommer att öka behovet av ett organ som i likhet med CUL, kan fungera som en länk mellan europeiska och nationella nivåer och därmed medverka till att nordiska intressen tillvaratas.

I ljuset av det ekologiska jordbrukets tvärdisciplinära och helhetsorienterade natur, finner panelen att det är en stor vinst för SLU, att ha ett organ/center som CUL, som kan sköta samordningen av tvärgående forskning inom och mellan de olika disciplinerna.

Utvecklingsarbete inom ekologiskt jordbruk

Utöver den tidigare omtalade utvecklingen av deltagardriven forskning har CUL lagt ner ett icke obetydligt arbete på att göra kunskapssynteser inom åtta olika områden. Detta arbete är till stor nytta i samband med utarbetandet av forskningsprogram och projekt. Det är viktigt, men också tidskrävande, att göra sådana synteser. Att göra kunskapssynteser kan på visst sätt liknas vid att skriva vetenskapliga översiktsartiklar. De kan användas för att identifiera forskningsbehov för att säkerställa bästa möjliga prioritering i nya forskningsprogram. Samtidigt ger synteserna en möjlighet för icke-expertter att få en överblick över områdena i fråga.

I CUL sker dessutom ett viktigt arbete att utveckla och klargöra innebörden av uthållighetsbegreppet. Inom universitetssektorn finns ett utbrett intresse att syssla med hållbar utveckling. Det är emellertid ofta svårt att arbeta med detta begrepp och få av de forskare som säger sig vilja göra det kan redogöra för vad detta innebär. På ett universitet som skall utbilda studenter om betydelsen av hållbar utveckling är det därför viktigt att det sker ett forskningsarbete som kan konkretisera begreppet. Det är viktigt att kunna ge konkreta exempel på hållbarhetsmodeller i såväl undervisning som forskning och det ekologiska lantbruket är en mycket användbar modell, när man vill förmedla kunskap om hållbar utveckling till agronomstudenterna.

Panelen betraktar CULs arbete med hållbarhetsbegreppet som viktigt för all undervisning och forskning om uthålligt lantbruk som görs på universitetet.

Vi finner att CUL under den gångna aktivitetsperioden tillfullo har uppfyllt sina förpliktelser och uppgifter med avseende på forskningssamordning och utveckling

Ekhaga försöksgård

Ekhaga är viktig i undervisnings- och demonstrationssammanhang som ett av SLUs ansikten mot omvärlden vilket framgår av den mångfald aktiviteter som pågått där under aktivitetsperioden. Det är panelens mening att det är värdefullt för SLU att ha en anläggning som denna, som bl.a. kan utnyttjas för att få till stånd en dialog mellan producenter, konsumenter och potentiella studerande. Ur forskningsmässig synpunkt skulle värdet av Ekhaga försöksgård ytterligare öka om det förslag till Eko-lab som CUL lägger fram i sin självvärderingsrapport förverkligas.

UTBILDNING

Forskarutbildning

Alltifrån från starten 1997 när administrationen av forskarskolan i Ekologisk markanvändning, ReSELU, placerades vid CUL, har man varit engagerad i att utveckla, samordna och arrangera tvärvetenskapliga kurser inom forskarutbildningen i uthålligt lantbruk. Nio doktorander från fyra universitet har ingått i forskarskolan och drygt hälften kommer att disputeras inom de närmaste månaderna. Avhandlingarna läggs fram i olika discipliner, men resultaten sätts in i ett tvärvetenskapligt sammanhang. Med hjälp av studierektorn vid CUL har man lyckats åtgärda problem som uppstått t.ex. när ett par av handledarna hoppade av. Utvärderingsgruppen anser att det har varit en fördel att forskarskolan placerades vid CUL och inte vid någon av de enskilda handledarnas institutioner. CUL har varit "neutral mark" och stärkt sammanhållningen mellan doktoranderna. Samtidigt har forskarskolans internationella kontaktnät varit berikande för CUL's verksamhet.

CUL har nu ett liknande uppdrag att samordna och utveckla doktorandutbildningen inom nätverksforskerskolan SwOFF (Swedish Research School in Organic Farming and Food Systems). Ett femtontal doktorander ingår i nätverket som också är länkat till liknande utbildningar i Norden. Hittills har två kurser genomförts och flera planeras. Det är ännu för tidigt att utvärdera resultatet av denna forskarskola. Utvärderingsgruppen vill dock uttala en viss skepsis inför CUL's möjligheter att skapa intresse för tvärvetenskapliga kurser inom detta ganska spretiga forskningsprogram som består av drygt tjugo projekt och där de flesta av doktoranduppgifterna är starkt disciplinorienterade.

Grundutbildning

Forskare med anslutning till CUL har deltagit aktivt i utvecklingen av ett nordiskt magisterprogram inom ekologiskt lantbruk / agroecology. Stora resurser har satsas på att få till stånd ett sådant program vid SLU. Hittills har två 10 poängskurser med inriktning på teori respektive metodik inom ämnet "Adaptive management and sustainability" utvecklats och genomförts två gånger vid institutionen för lantbruksutveckling med Ulrika Geber som kursledare. Sammantaget har ett femtontal studenter deltagit i kurserna, men endast någon enstaka från SLU. Orsaken till detta kan vara en osäkerhet om man kan tillgodoräkna sig kurspoängen i agronomutbildningen. Att döma av kursutvärderingarna var studenterna mycket nöjda med kurserna.

CUL har också ansvarat för och till största delen finansierat en sommarkurs i ekologiskt lantbruk för sjuutton studenter inom SOCRATES programmet. Även här var kursutvärderingarna genomgående positiva.

Under flera år i rad har CUL givit en icke obligatorisk introduktionskurs i ekologiskt lantbruk inom grundutbildningen vid SLU. Normalt har ca. femton studenter deltagit i dessa kurser men vid det senaste kurstillfället var antalet så lågt som sex. Avsikten har hela tiden varit att CUL som ett pilotprojekt skulle utveckla och pröva ut kursen och sedan överlåta

ansvaret på en lämplig institution. Brist på resurser inom agronomutbildningen har emellertid gjort att CUL sedan 1999 har tagit kurskostnaderna ur egen budget, något som inte ingår i centrets uppdrag och således inte är acceptabelt i längden. Styrelsen har nu beslutat att inte tillskjuta ytterligare medel till denna introduktionskurs.

Utvärderingsgruppen beklagar att grundutbildningsstudenterna vid SLU för närvarande inte kommer att erbjudas en introduktionskurs i ekologiskt lantbruk. Likaså beklagar vi att CUL's ansträngningar att få till stånd en magisterutbildning med inriktning på agroekologi vid SLU hittills har misslyckats. Ämnet är på stark frammarsch internationellt och det är angeläget att det finns en forskarförberedande utbildning i agroekologi i landet som gör det möjligt för studenterna att delta i nordiska och europeiska utbytesprogram.

INFORMATION OCH FORTBILDNING

CUL har fungerat som ett samarbetsorgan för samverkan och samplanering av insatser för informationsspridning helt enligt målet för verksamheten. Den information som tagits fram är lättillgänglig via hemsidan, väl utarbetad och omfattande i förhållande till budget och personalstyrka.

Med utgångspunkt i internationella överenskommelser strävar Sverige mot ett uthålligt lantbruk. 20-procentsmålet för ekologisk produktion har satts upp och många aktörer som är verksamma för att nå detta mål söker information och kontakter med forskare. För SLU är det därför av stor vikt att tydligt visa upp all den forskning som finns om ekologiskt lantbruk och jordbrukets långsiktiga uthållighet.

Eftersom svaren på frågorna om uthålligt lantbruk ofta berör många områden måste informationen finnas samlad. Det underlättar väsentligt för forskare som söker kontakter över disciplingränserna liksom för samhällets aktörer. Arbetet med information och fortbildning bör därför fortsätta i enlighet med CULs förslag i självutvärderingen.

Vi uppmärksammar särskilt följande:

Informatören ska fungera som en länk mellan forskarna och mellan forskningen och samhället. Eftersom samhällets aktörer ofta ställer övergripande frågor om uthållig livsmedelsproduktion är det av värde för kunskapsutbytet att CULs informatörer sitter i samma lokaler som forskare med inriktning på uthålligt lantbruk i ett systemperspektiv. Kunskapsbitar som kanske aldrig skulle ha dryftats vid strikta möten har lätt kunnat diskuteras vid de vardagliga kontakterna. Informatörerna har därmed fått en kontinuerlig fortbildning.

Kunskapssynteserna ger en bild av vad forskningen hittills kommit fram till. De är därmed till gagn vid identifieringen av kunskapsluckor. De är också av mycket stort värde för alla som arbetar för en ökad produktion och konsumtion av ekologisk mat enligt 20-procentsmålet. Såväl lantbrukare och rådgivare som opinionsbildare, beslutsfattare och detaljhandeln behöver en samlad bild av den kunskap som finns om ekologisk produktion och uthålligt lantbruk. Utifrån den bilden kan de med forskningen som grund på ett trovärdigt sätt informera om ekologisk produktion.

Genom att CULs styrelse är sammansatt av representanter från forskningen och olika delar av samhället har en aktörssamverkan kunnat ske. Behoven av kunskapssynteserna har därmed synliggjorts och CUL har snabbt kunnat genomföra satsningarna tack vare ekonomiska och personella resurser. Det är av stor vikt att ett sådant arbete bedrivs även fortsättningsvis.

Hemsidan är innehållsrik och servar såväl forskare som samhällets aktörer med information. Att forskningsinformation om ekologiskt lantbruk och uthållig produktion samlas på ett ställe underlättar för den som vill knyta kontakter med forskare och få tillgång till relevant information. Särskilt viktigt är detta för dem som inte själva har insyn i SLUs forskarvärld. Arbetet med en nordisk portal som påbörjats kan vidga funktionen till att gälla hela Norden.

CULs hemsidor har ett mycket stort antal besökare (16 000 per månad) och nästan varje publikation som lagts ut som pdf-fil har laddats hem av hundratals personer varje månad. Detta visar att informationen når ut bra. Det är av stor vikt att det även i fortsättningen finns en samlingspunkt på Internet för information om och kontaktutbyte med forskningen om ekologiskt lantbruk och jordbrukets långsiktiga uthållighet.

Publikationer och postrar finns lättillgängliga på CULs hemsida. Det är en fördel att CUL, som har en samlad bild av forskningen inom ekologisk produktion, innehar redaktörskapet för "Forskningsnytt om økologisk lantbruk i Norden". På samma sätt är det fördelaktigt att CUL ger ut rapportserien "Ekologiskt lantbruk", hjälper doktoranderna i deras omvärldskontakter samt inventerar behovet och sammanställer andra typer av informationsmaterial inom forskningsområdet ekologiskt lantbruk och lantbrukets uthållighetsfrågor.

Presentationsmaterialet som tagits fram om CUL har varit tydligt och språkligt lättillgängligt. En fortsatt presentation med en stark profil är viktig för att nå än fler kontakter.

Konferenser, seminarier och öppet hus på Ekhaga försöksgård har ordnats i samarbete med forskare inom andra delar av SLU och med olika aktörer utanför SLU. Detta är helt i linje med universitetets instruktion till CUL om att vara ett organ för samverkan och samplanering. En fortsatt konferens- och seminarieverksamhet organiserad på liknande sätt kring frågor om ekologiskt lantbruk och jordbrukets långsiktiga uthållighet skulle bidra till en fortsatt dialog mellan forskning och samhälle och stärka forskningens roll.

Fortbildningen för yrkesverksamma som planerats av CUL tillsammans med Jordbruksverket är ett gott komplement till de utbildningar som erbjuds på lokal nivå. Deltagarnas utvärderingar av den "Högre kursen i ekologisk produktion" visar att kursen är uppskattad (3,9-4,0 på en femgradig skala). Fortbildningskursen för rådgivare som gick för första gången fick en del kritik, men erhöll ändå betyget 3,4.

SAMMANFATTANDE OMDÖMEN

Utvärderingsgruppen konstaterar att CUL fungerat bra som fysisk samlingsplats för forskare vid SLU med intresse för systemforskning om ekologiskt lantbruk. CULs arbete med att problematisera och definiera hållbarhetsbegreppet är viktigt för all undervisning och forskning om uthålligt lantbruk som sker vid SLU. Man har gjort utmärkta kunskapssynteser, jämfört olika tvärvetenskapliga forskningsmetoder såsom energi-, exergi- och emergianalys, prövat olika systemanalytiska ansatser samt gjort berömvärda insatser för att få till stånd en deltagardriven forskning. Vi vill särskilt framhålla den höga kvalitén hos det Ramprogram för forskning i ekologiskt jordbruk som CUL har utarbetat. Det är dock svårt att uttala sig om i vilken utsträckning man bidragit till en utveckling av nya forskningsmetoder. Vi anser att för att lyckas med detta måste det samtidigt pågå forskning där metoderna prövas i konkreta projekt.

CUL har verkat som en central aktör för att skapa kontakter mellan forskningen och den ekologiska livsmedelssektorn (produktion, bearbetning, försäljning, konsumtion). Härigenom har forskningens relevans för områdets utvecklingsmöjligheter kunnat tillgodoses.

Vi finner att CUL på ett kvalificerat sätt skött sitt uppdrag inom forskningssamordning och utveckling. Vi anser att det är en tillgång för SLU att ha ett organ/center som CUL, som kan samordna tvärvetenskaplig forskning i nära kontakt med olika intressenter inom den ekologiska lantbrukssektorn.

Vad beträffar forskarutbildningen anser vi att det varit till stor fördel för verksamheten att forskarskolan ReSELU placerades vid CUL. CUL har fungerat som ”neutral mark” och medverkat till att stärka sammanhållningen mellan doktoranderna.

CULs insatser för att få till stånd en grundutbildning i ekologiskt lantbruk har delvis misslyckats. Inte heller har man fått gehör för att inrätta en magisterutbildning i ekologiskt lantbruk vid SLU trots ett omfattande arbete med utveckling och genomförande av ett par tvärvetenskapligt inriktade kurser inom ramen för samarbetet inom Norden.

Utvärderingsgruppen konstaterar uppgiften att samordna forskarutbildning skötts väl liksom arbetet med att ta fram tvärvetenskapliga grundkurser och forskningsförberedande kurser i ekologiskt lantbruk. Tyvärr har dessa kurser ännu inte fått en permanent plats i agronomutbildningen. Vi beklagar att studenterna vid SLU för närvarande inte kommer att erbjudas en introduktionskurs i ekologiskt lantbruk och att det saknas en magisterutbildning i ämnet.

CUL har fungerat som ett samarbetsorgan för samverkan och samplanering av insatser för informationsspridning helt enligt målet för verksamheten. Den information som tagits fram är lättillgänglig via en välbesökt hemsida och ett rikhaltigt utbud av poster och publikationer där tidskriften Forskningsnytt liksom kunskapssammanställningar ingår. Man har även arrangerat flera viktiga konferenser och seminarier.

Den fortbildning av yrkesverksamma som genomförts av CUL i samarbete med Jordbruksverket utgör ett utmärkt komplement till de utbildningar som erbjuds på lokal nivå.

Vi konstaterar att CULs insatser inom informations- kommunikations och fortbildningsområdena byggt upp ett värdefullt nätverk för SLU

EN FRAMTIDA ROLL FÖR CUL

Vilka mervärden skapar CUL?

Från institutionerna fristående Centrumbildningar, som Centrum för uthålligt lantbruk (CUL), kan vara ett effektivt sätt hantera nya problem av tvärvetenskaplig natur, vilka annars lätt tenderar att ”hamna mellan stolarna” i den normala universitetsstrukturen. Samtidigt måste man se till att institutionerna, som ju fortfarande har ansvar för undervisning och forskning, inte dräneras på pengar och personal. Ett centrum kan fungera som en tillfällig kraftsamling för att mobilisera resurser såväl inifrån som utifrån för att bygga upp en ny verksamhet. Det bör därför normalt ha en begränsad livslängd.

För att vara berättigad måste centrumbildningen producera *mervärden* som överväger eventuella nackdelar. Det måste löna sig att vända sig till CUL för att knyta kontakter och få aktuell kunskap och information om ekologiskt lantbruk och hållbarhet. Vi kan i dagens läge se att CUL tillför bland annat följande mervärden:

- CUL fyller en viktig funktion som kontaktorgan för samordning av tvärvetenskaplig forskning och utbildning inom uthålligt lantbruk inklusive det ekologiska lantbruket.
- CUL kan bidra till en helhetssyn eller systemsyn i olika forsknings- och utbildningsprogram genom den överblick över lantbrukets uthållighetsproblem man förvärvat
- CULs breda kontaktnät är ett kapital som vi bedömer vara en utmärkt plattform för dess fortsatta verksamhet
- CUL behövs för att producera aktuell information om uthålligt lantbruk samt erbjuda fortbildningskurser, seminarier och konferenser för rådgivare, lantbrukare, livsmedelsföretagare och andra grupper.

Förutsättningar att fylla en katalysatorroll

Intresset för och utvecklingen mot ett långsiktigt hållbart och miljöanpassat lantbruk betyder rimligen att efterfrågan på CULs tjänster kommer att öka, liksom möjligheterna att nå effekt av verksamheten. Hur långt möjligheterna kan realiseras är delvis en resursfråga. Det har legat utanför vårt uppdrag att bedöma CULs framtida resursbehov. Vi kan bara säga att vårt allmänna intryck är att de ursprungliga resurserna som SLU ställde till förfogande var alltför snävt tilltagna med tanke på de förväntningar man då hade på vad CUL skulle kunna åstadkomma. SLUs beslut att inrätta CUL visade sig dock vara viktigt ur strategisk

synpunkt. Tack vare starkt engagemang från styrelsen, den dåvarande föreståndaren och övriga engagerade hade CUL hunnit bygga upp en respekterad verksamhet när regeringens stora satsningar på ett ekologiskt lantbruk kom år 2000. Dessa innebar kraftigt ökade anslag till forskning och utvecklingsprojekt inom området ekologiskt lantbruk och CUL tilldelades 5 MSEK per år under tre år. Centret kom att spela en nyckelroll i utformningen av Formas ramforskningsprogram för ekologiskt lantbruk.

CUL har idag ett mandat som är tidsmässigt samordnat med de bidrag, till ekologiskt lantbruk som anvisades av riksdagen fram till och med 2003. Det är för oss helt uppenbart att CULs uppgift inte kan vara avslutad då. Omställningen till ett ekologiskt hållbart lantbruk kräver mycket längre tid. Behovet av en fristående katalysators- och informationsförmedlande funktion av den typ som CUL har kommer att kvarstå ytterligare ett antal år.

Hur långt CULs potential kan realiseras är till stora delar en fråga om vilken ambitionsnivå man har inom SLU att fortsätta satsa på denna verksamhet. Det är även en fråga om arbetssätt. Vi anser att CUL är på rätt väg och att det vore olyckligt att splittra upp verksamheten. Samtidigt skall CUL inte driva egen forskning eller grundutbildning. Detta är en uppgift för de vetenskapliga och undervisande institutionerna. CUL bör däremot fortsätta arbetet som idégivare och samordnare av tvärvetenskapliga forskningsprojekt med fokus på uthållighet inom såväl ekologiskt lantbruk som för jordbruksnäringen som helhet.

Det är viktigt att CUL får fortsätta en verksamhet som kombinerar forskningsamordning, kursutveckling, och information som riktar sig till många olika målgrupper och där närkontakt med forskare ger löpande vägledning i arbetet.

CUL bör därför få fortsätta som centrumbildning med egen styrelse och budget men samförläggas med en lämplig institution så att en nära kontakt med forskningens vardag bibehålles. Vi anser att det är utanför vårt uppdrag att rekommendera med vilken institution CUL bör samförläggas.

Vi ser det som mycket viktigt att det på SLU finns en tvärvetenskapligt inriktad forskning och utbildning som objektivt belyser frågan om lantbrukets omställning mot ekologisk och socioekonomisk hållbarhet. Det måste finnas en värdepluralistisk dialektik på universitetet, som tillåter att man undervisar och forskar om olika typer av modeller för en hållbar utveckling: ekologiskt jordbruk, bioteknologi etc. Därigenom garanteras att de studerande kommer i kontakt med olika typer av modeller under sin utbildning, och att de ges möjlighet att själva ta ställning till vilken modell som verkar mest trovärdig. Genom att visa att det finns en värdepluralism inom universitetet kan man kanske hoppas på att kunna attrahera nya forskare och studerandegrupper, som har nya och annorlunda perspektiv på lantbruket.

CUL innebär också ett fönster för SLU utåt mot samhället genom att på ett samlat sätt kunna visa upp all den forskning som bedrivs om ekologiskt lantbruk.

REKOMMENDATIONER

Våra rekommendationer överensstämmer i stora delar med de förslag som framförs i självvärderingen. Vi anser sålunda att:

- det inarbetade namnet CUL bör bibehållas det vill säga Centrum för uthålligt lantbruk. Det ekologiska lantbruket är en bra modell för att arbeta mot uthållighet. Uthållighetsaspekterna gäller dock, enligt CULs instruktion, hela lantbruket i vilken form det än bedrivs
- CUL kvarstår som självständig centrumbildning för en andra 5-årsperiod men samförläggs med lämplig institution
- CUL har fortsatt ansvar för informationsinsatserna inom SLU vad gäller uthålligt lantbruk inklusive genomförandet av konferenser och fortbildningskurser
- CUL även i framtiden bör ha i uppgift att initiera och katalysera samordning av tvärvetenskaplig forskning, som siktar mot bättre uthållighet i jordbruket.
- CUL stödjer utvecklingen av deltagardriven forskning, men denna liksom övrig forskningsverksamhet, bör flyttas till en eller flera institutioner med intresse och öppenhet för tvärvetenskapligt samarbete
- CUL ansvarar för koordineringen av tvärvetenskapliga forskarskolor inom området uthålligt lantbruk
- ansvaret för introduktionskursen i ekologiskt lantbruk och samordningen av en fakultets- och institutionsövergripande utbildning om ett uthålligt lantbruk inklusive samarbetet inom NOVA och SOCRATES och det nordiska magisterprogrammet förläggs till institution där den nuvarande professuren i ekologiskt lantbruk efter återbesättning placeras
- möjlighet till specialisering på ekologiskt lantbruk med tvärvetenskaplig inriktning snarast bör införas inom agronomutbildningen där CULs erfarenheter tas till vara
- Ekhaga försöksgård med personal överförs till Fältforskningsenheten vid SLU och utnyttjas som fältlaboratorium för experimentell forskning i ekologiskt lantbruk
- styrelsen tillförs ytterligare kompetens med representanter från Livsmedelsverket, Konsumentverket och Naturvårdsverket samt från fler institutioner vid SLU